

Kohtumise: „ENMAK 2035 elluviimise hetkeseis“

Protokoll

Korraldaja: Kliimaministeeriumi energeetikaosakond |

Kutsutud: Eesti Teaduste Akadeemia (ETA) energeetikakomisjoni esindajad ministeeriumide ühishoones Jaak Aaviksoo, Jarek Kurnitski, Marti Jeltsov ning Teamsis Silja Kala, Ando Leppiman, Andres Annuk, Joonas Pärenson

Kliimaministeeriumi esindajad: Jaanus Uiga, Rein Vaks, Einari Kisel, Karin-Maria Lehtmets, Tauno Hilimon, Madis Laaniste, Regina Hermandi, Irje Möldre

Kohtumise aeg: 07.09.2026 algusega kell 13.00

Koht: Suur-Ameerika 1 ja osalemine TEAMSis keskkonnas.

Juhataja: Kliimaministeeriumi osakonna juhataja Rein Vaks

Protokollijad: Irje Möldre, Regina Hermandi, Madis Laaniste

Kohtumise päevakord:

- 1) Ülevaated ENMAK 2035 eesmärkide täitmisest.
- 2) Kliimaministeeriumi ootused ETA energeetikakomisjonile.
- 3) ETA energeetikakomisjoni ootused Kliimaministeeriumile.

Sissejuhatus: Rein Vaks

- 1) ENMAK 2035 üldeesmärkidest ülevaade: Irje Möldre (slaidid nr 3-5¹)

Arutelu: Arutelu toimus selle üle, kas rahvusvahelistes mõõdikutes saavutatud koht tagab rahva rahulolu, miks ja kas mõõdikud on olulised. ETA energeetikakomisjoni hinnangul on konflikt selles osas, et WEC mõõdikute kohaselt oleme kõrgel kohal ja see on positiivne, aga samal ajal on ühiskond rahulolematu. Alamõõdikud on olemas, kui nendega on hästi, peaksime ka üldises võrdluses heal kohal olema. Avalike poliitikate tulemuslikkuse mõõtmises on protseduurid ja meetmed olemas. ENMAK üldmõõdik on tehnokraatlik, mitte demokraatlik. Impordi aspekt võib olla riigi jaoks negatiivne, vaatamata heale kohale edetabelites.

Avaliku hindamise protseduurid on olemas, alternatiivina küsitlused. Uuendatud WEC mõõdiku alusel tehtud värske riikide järjestus selgub kahe nädala pärast.

ETA energeetikakomisjoni esindajad avaldasid arvamust, et slaididelt ei selgu lisaks tarbimisele näitajad aastase tootmise kohta. Peab olema elektritootmist, mille vastu tööstust teha ja

¹ Slaidid saadetud meili teel

vastupidi. Antud mõõdik annaks selgema ülevaate tarbimise mahu suurusest ja vajadusest. Arutati ka selle üle, kas on võimalik pikaajalist hinnastabiilsust arvutada ja kas on teiste riikide näiteid. Lisaks paluti täiendada arvutusi selliselt, et oleks võimalik aru saada, mis ajaks mingid võimsused ette on nähtud. Muret tunti selle üle, et erinevad asutused võivad esitada üksteisest erinevaid andmeid. Paluti ENMAK 2035 ülevaates välja tuua, mis situatsioonis me olla soovime ja kas omatootmine peab tagama omatarbimise.

Peame leidma ühendusteed erinevate valdkondade ekspertide seisukohtade vahel. See et kava on selle kirjutajate nägu, on paratamatu

Lisaks märgiti, et arvutuste valemid on olemas ja ENMAK 2035 kohaselt peab olema tagatud olema omavõimekus, mis tähendab ka seda, et vanad elektrijaamad tuleb asendada uutega. Mõõdikute juurde tuleb selgitused lisada. Mõõdiku metoodika peab olema kirjas ja avalik. Erinevad asutused annavad ajas erinevaid andmeid. Kõikidega tuleb suhtlemisel rakendada ühtseid aluseid ja tehke slaidid avalikuks.

Ettepanekud:

- läbi arutada, nt TTÜ Nurkse Instituudiga, kuidas mõõta energeetika edukust, mis vastaks ka rahva ootustele ja oleks kõigile arusaadav ning esitada vastav nägemus nt järgmisel TTÜ energeetika konverentsil,
- netoimport võiks olla riigi jaoks jälgimist vajav mõõdik,
- lisada mõõdikute slaid selgitustega,
- lisada slaidile 5 elektri tootmise mahud (tänapäevane seis ja prognoos 2035)
- oluline on kajastada arvutuste metoodika ja teha need lugejale kättesaadavaks
- teha aruteluslaidid portaalis kõigile kättesaadavaks.

2) Energiajulgeolek (slaidid lk 6-8): ettekandja Karin Maria Lehtmetts

Ettekandja tutvustas peamisi samme energiajulgeoleku tagamiseks ja andis teada, et hetkel on kasutusel saartalituse meede, mis on ühiskonnale odavam. Vajadusel on võimalus üle minna strateegilise reservmeetmele. Strateegiline reserv on kallim, kui saartalituse meede elektrivõimsuste saadavuse osas. Saartalituse meede on varustuskindluse tasu sees.

Juhitavad võimsused peavad katma vajadused 100%. Riigi vaatest peaks olema juhitavad võimsused kogu aeg olemas. Kui 100% tootmise võimekus on nõutav kohapeal, on see määratult kallis. Läti-Leedu tootmisvõimekus on olemas, meie oleme oma tootmisvõimekusega maha jäänud, mis on eriti aktuaalne 4. Eesti-Läti ühenduse puudumisel.

Põlevkiviplokid on peagi kinni, midagi tuleb juurde sagedusreservidest, lisaks Eleringi hange uute hajutatud tootmisvõimsuste toomiseks, selleks vajalik võimsusmehhanism, 2033 aastaks peaks rajatama, 2035 kasutuses. Täna saame mingil määral naabrite võimsusele tugineda, aga tulevikus naabrite võimsused kahanevad.

ETA hinnangul on poliitilise pinge oht, sest KLIM delegeerib küll enda ülesandeid, kuid vastutust ei saa delegeerida. Ootused on eelkõige ministeeriumile, Elering on eraõiguslik äriühing.

ETA energeetikakomisjon soovis teada, kui palju on üldse energiajulgeoleku tegevuseks raha vaja ja kui paljudele tegevustele on meil katet. Elering on tuvastanud 350 milj vajadust, Eleringil hea potentsiaal kaasata EL vahendeid. Riigi poolt on 35 milj. Eleringi aktsiakapitali laiendusena. Investeeringud sõltuvalt sellest, kas ja kui palju me teeme, kui rahastust ei ole, siis osad plaanid pole kindlad. ETA hinnangul peaks olema võimalik 100 milj täpsusega planeerida. Muidu pole usaldusväärsust. Kui palju tänase tariifiga ära kataksime? Mis on koguvajadus, teadmata tervikpilti ei oska kõrvaltvaatajad hinnata asjade seisu.

Ettekandja selgitas, et antud ülevaade sisaldab neid tegevusi, millele on rahaline kate juba olemas. Kõiki kavandatavaid tegevusi ei ole ettekandes välja toodud ja rahaliste vahendite puudumisel võivad osa planeeritud tegevused ka ära jääda või lükkuda hilisemale ajale. On olemas strateegiliste objektide rahastamise kava.

Soovitati ülevaadetes välja tuua kõik tegevused ja rahaline vajadus ning siis need tegevused, millele on rahaline kate olemas. Nii on võimalik aru saada, mitu protsenti on täna tegevustest rahaliste vahenditega kaetud ja palju jääb puudu. EVK tegi ettepaneku kajastada ka transpordikütuste ja muude julgeoleku tagamisega seonduvate tegevuste vajadused. Need tegevused, sh vedelkütuste generaatorite vajadus on kajastatud riigikaitse arengukavaga

Ettekandja andis ülevaate tarbimise kasvust, millest ühe osa moodustab tiputarbimise kahekordne kasv, samas välisühendustest ei tule juurde. Uusi välisühendusi ei tule, kui Euroopa Liidu rahastust ei tule. Jaotusvõrgu arengukava analüüs leidis, et jaotusvõrgus kavandatavad investeeringud on rahastatavad ja põhjendatud.

Arutati selle üle, kas on õige anda osa vastutust põhivõrguettevõtjale, sest sellega seonduvalt antakse osa vastutust ministeeriumilt ära.

Energeetikaosakonna esindajad selgitasid, et teatud ülesannete andmine põhivõrguettevõtjatele on paljude riikide praktika ja põhivõrguettevõtja kompetents on õigusaktidega reguleeritud. Elektrilevi investeeringute vajadus on põhjendatud, omaniku ootuse korrigeerimine. Tariifi meetodika sobilik ka pikemas perspektiivis.

Ettepanek: slaididel välja tuua energiajulgeoleku tagamise rahaline vajadus ning tegevused (sh transpordikütuste osas), millele on rahaline kate olemas.

3) Elektri keskmine lõpphind 2026 (slaidid lk 9-12): ettekandja Irje Möldre

ETA energeetikakomisjoni esindajate seisukoht antud ülevaatele on, et lõpphinna arvutuse meetodika peaks olema ministeeriumi poolt fikseeritud. Lisaks peaksid olema lisatud eeldused lõpphinna arvutamisel.

Ettekandja andis teada, et lõpphinna arvutamise meetodika on olemas ja kättesaadav.

Ettekandjalt sooviti teada, kas Kliimaministeeriumil on tahe seda hinda kuskile liigutada ja kas on mõeldud suurtarbijatele hinnasoodustuse loomist. Mida selline soodustus tooks kaasa väiksematele tarbijatele.

Ettekandja selgitas, et soodustavaid meetmeid on juba ka loodud, kuid nende puhul tuleb analüüsida, kas ja kui palju neid luua saab. Võimalik on fikseeritud hinnaga pakettidega liitumised.

Meie sihtturud on FI ja SE, seepärast oleme tundlikumad elektri hinna osas. Täna on püsitasu juurutamise suund, Elering on ainult MVA tariifiga. Lõpphinna vähendamisele aitavad kaasa põhivõrgus suurtarbijate fikseeritud hind, ka Elektrilevi liigub sellele püsitasu suurenemisega, taastuvenergia tasu diferentseerimine (MKM eelarvest).

Ministeerium teeb koos Eleringiga tööd, et saada mudel, mis erinevaid nurki, hinnakomponente oleks võimaline katma.

Lisaks lõpphinna oluline hinnastabiilsus, kui palju hinnatippe nt 20 aastat perspektiivis ees ootab. Samas, kusagil ei ole võimekust selliseid prognoose teha, Eestis on tootjate poolt sõnum, et meil ei ole piisavalt tarbimist tootmisele vastu panna.

Ettepanek: kajastada slaididel elektri lõpphinna vähendamise tegevused.

4) Hinnastsenaariumite võrdlus (slaid lk 12); ettekandja Einari Kisel

Börsihinna stsenaariumides on arvestatud varustuskindluse meetmetega. Vajalik on välja selgitada, kuidas börsihind mõjutab lõpphinna komponente.

ETA energeetikakomisjoni esindajad avaldasid arvamust, et lõpptarbijad ei tea, mis võib tulevikus nende elektri hinnale juurde lisanduda.

Ettekandja andis teada, et lõpphinna stsenaariumi arvutamise mudeli väljatöötamine valmib koostöös Eleringi ja TalTechi'ga järgmisel aastal.

5) Ootused (slaid lk 15)

KLIM strateegiliste uuringute programmis energeetika teema puudub (KLIM on väljas vaid kahe teemaga), kuna programmi piiratud eelarve tõttu tehti ministeeriumide üleselt valik olulisematest teemadest, millele seni vähem olnud rahastust.

ETA energeetikakomisjon andis teada, et komisjoni liikmed töötavad ühiskondlikul alusel ja komisjoni tööks rahalised vahendid puuduvad. Lisaks ei ole ette näha, et komisjon peaks oma positsiooni muutma ja tegelema raha teenimisega ega hakkama projekte kirjutama, samuti ei ole huvi uuringuid koordineerida. Oluline on sõltumatu ja teadmispõhine lähenemine. Kliimaministeeriumi ootused slaidil tegelikult vastavad sellele, kus võiks fookus olla. Komisjon nõustub Kliimaministeeriumi ettepanekutega kuid ei näe hetkel vajadust erinevate ülikoolide kokku toomiseks energeetika teemadel. Pigem on otsesuhtlus toonud alati paremaid tulemusi. Ürituste poolelt püüame kaasa aidata, ka ülikoolide kokku toomisel - otsesuhtlus meie 2.5 energeetika teemat katva ülikooliga toimib paremini.

Märgiti ära, et energeetika teemad on vähe pildis teadlaste hulgas, sest objektiivset infot on vähe. Ülikoolide roll võiks olla aktiivsem ja sisulisem. Oluline, et oleks ülikoolidel projekte ja nad teeksid koostööd, nii saaks teadmist paremini levitada. Pikas perspektiivis teadmiste põhine lähenemine eeldaks energeetika programme (EIS, MKM, HTM rahad), on vaja energeetika

programme, EIS või HTM rahasid, TAIE fookusvaldkondade teemad ju energeetikas. Energeetika teemade alaesindatus. Energeetikaalne kompetents on enam-vähem mõistlik TalTechis ja TÕs.

Energeetika kompetents on olemas, hästi on meil energeetika uuringutega, aga meil on lubamatult vähe pööratud tähelepanu energeetika majanduse kompetentsi loomisele, sellele peaks HTM tähelepanu pöörama. Kahjuks on see ka teema, mis ühelt poolt on Kliimaministeeriumi ning teiselt poolt Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi teema. See on kahe tooli vahel maas, MKM ja KLIM. Kes seda nõudlust tekitab? Siin saaks ministeeriumid kaasa aidata vajaliku kompetentsi loomiseks. Akadeemilise kompetentsi kasvatamine tuumaenergeetika teemal on oluline, Kliimaministeerium peaks oluliseks seda pidama. Ülikoolid on nii sõltumatud, et kui tahta energeetika uuringuid teha on riigi rahastust vaja energeetika majandusse. Süstemaatilisem ja avalikustatud ja kooskõllalisem lähenemine on oluline.

Soovitakse, et avalikust allikast oleks kõik materjalid kättesaadavad, luua parem süsteem, mis tagab materjalide tõhusama kättesaadavuse. Kronoloogiline struktuur asendada loogilise struktuuriga. Kliimaministeeriumi portaal on eklektiline, see peab olema süsteemsem.

Ettepanekud:

- pöörata HTM jt tähelepanu energeetika majanduse uuringutele ja tuumaenergeetikas akadeemilise kompetentsi kasvatamisele,
- arendada Kliimaministeeriumi portaal süsteemsemaks,
- plaanis teha aastaseminar, ETA soovib koostööd selle ettevalmistamisel.

Kokkulepe: Kliimaministeeriumi energeetikaosakond ja ETA energeetikakomisjoni kohtumised võiksid toimuda kaks korda aastas – kevadel ja sügisel.

Energeetikaosakonna esindajad tänavad ettepanekute ja kommentaaride eest ning ülevaadete tegemisel täiendatakse vastavalt ettepanekutele ülevaadete sisu.

Kohtumine lõppes 14.40